આદિવાસી : સંસ્કૃતિ અને સાહિત્ય

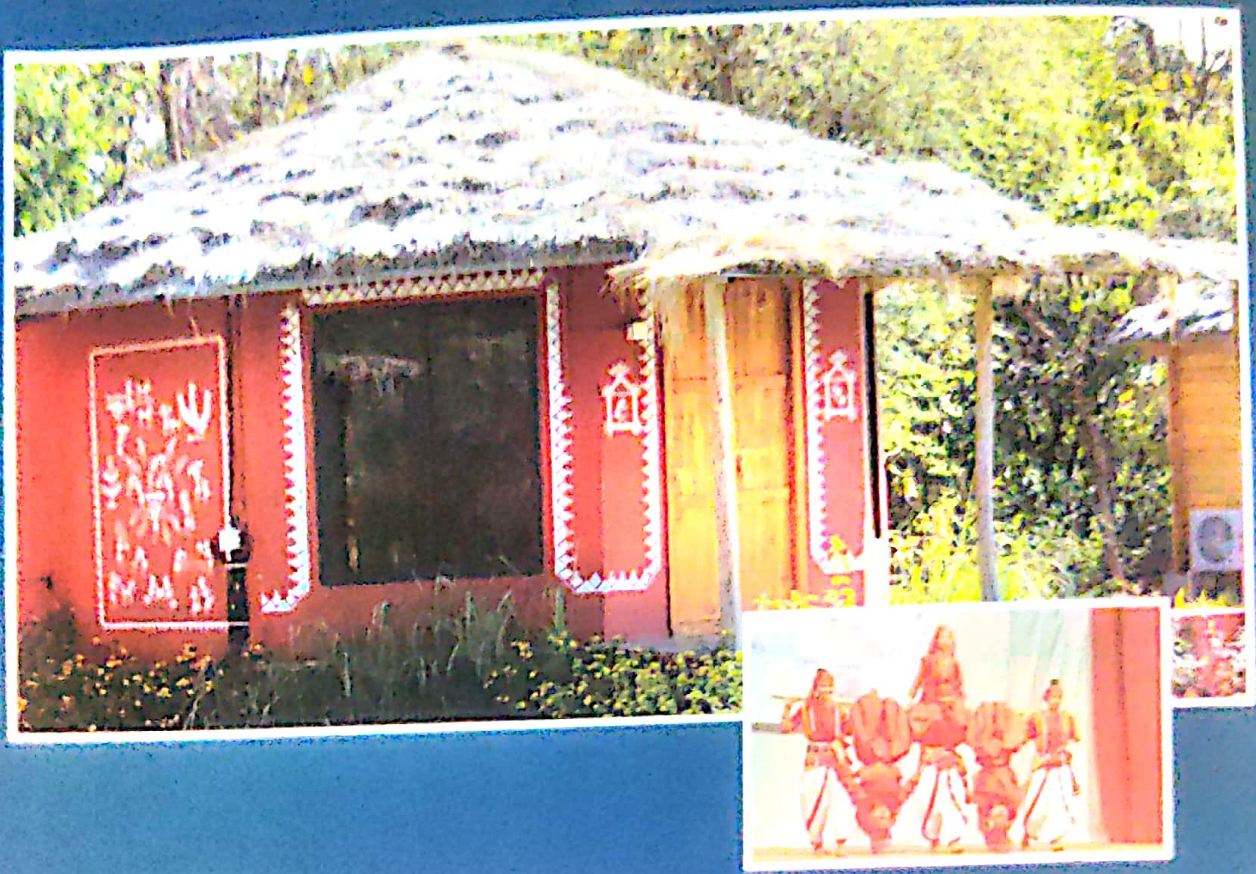

~: સંપાદકો :~

ડૉ. જે. એલ. બામણીયા　　ડૉ. મોહન ચાવડા

ડૉ. ધીરજ વણકર

જીએલએસ (સદ્‌ગુણા એન્ડ બી.ડી.) કૉલેજ ફૉર ગર્લ્સ

દીનબાઈ ટાવર સામે, લાલ દરવાજા,

અમદાવાદ.

અક્ષર બુક એજન્સી

Scanned by CamScanner

આદિવાસી : સંસ્કૃતિ અને સાહિત્ય

~ સંપાદકો ~

ડૉ. જે.એલ. બામણીયા ડૉ. મોહન ચાવડા

ડૉ. ધીરજ વણકર

GLS (સદ્‌ગુણા & બી.ડી.) કૉલેજ ફૉર ગર્લ્સ

અમદાવાદ-૩૩૮ ૦૦૧.

દશરથ વેદિયા (પ્રકાશન)

અમદાવાદ.

Scanned by CamScanner

Aadvasi : Sanskriti Ane Sahitya

© સંપાદકો

ISBN : 978-93-83776-71-9

~ સંપાદકો ~

ડૉ. જે.એલ. બામણીયા ડૉ. મોહન ચાવડા
ડૉ. ધીરજ વણકર
GLS (સદ્‌ગુણા & બી.ડી.) કૉલેજ ફૉર ગર્લ્સ
અમદાવાદ-૩૩૮ ૦૦૧.

◆

પ્રકાશક :
ડૉ. દશરથ વેદિયા પ્રકાશન
નિગમ સોસાયટી, વટવા,
અમદાવાદ.

◆

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૨૦૧૯
પ્રત : ૫૦૦
મૂલ્ય રૂા. ૨૦૦-૦૦

◆

મુદ્રક :
શ્રી રામાનંદ ઑફસેટ
અમદાવાદ.
મો. - ૯૧૦૬૯૩૬૮૦૯

Scanned by CamScanner

અનુક્રમણિકા

૧. આદિવાસી સાહિત્ય

૧. 'આદિવાસી ગીતોમાં વ્યક્ત થતું સામાજિક જીવન'

– પ્રા. મિલન વ્યાસ

૨. 'આદિવાસી ઘોડિયાસમાજના મૃત્યુગીતો' : એક અભ્યાસ

– પ્રા. મોહનભાઈ પટેલ

૩. 'આદિવાસી લોકોનાં આભૂષણો અને લોકગીતમાં તેનાં ઉલ્લેખો'

– પ્રા. દેશળ રાઠોડ

૪. દક્ષિણ ગુજરાતના ચૌધરી સમાજની લોકવાર્તા 'બે ભાઈ'

– પ્રા. નિતેશકુમાર ચૌધરી

૫. 'મંડોળ' લઘુનવલ – ભીલીબોલીમાં
'આદિવાસી અંધશ્રદ્ધાનો દસ્તાવેજ

– મોહન ચાવડા

૬. આદિવાસી સમાજને ઉપસાવતું 'વનાંચલ'

– ડૉ. જયાબેન પટેલ

૭. 'વનવનનાં પારેવાં' – ડૉ. કેશુભાઈ દેસાઈની
નવલકથામાં આદિવાસી સમાજનું નિરૂપણ

– પ્રા. નીતિનકુમાર ગામીત

૨. આદિવાસી સંસ્કૃતિ

૧. સાબરકાંઠા જિલ્લાનાં ડુંગરી ગરાસીયા સમાજનાં લોકનૃત્યો

– ડૉ. જિતેન્દ્ર ખરાડી

૨. દક્ષિણ ગુજરાતની ઘોડિયા જાતિ, ઉત્પત્તિ અને લોકજીવન

– પ્રા. એસ. યુ. પટેલ

૩. ઘોડિયા આદિવાસીઓના મુખ્ય તહેવારો અને ઉજવણીની રીત

– પ્રા. ગીતાબેન ગામીત

૪. આદિવાસી ઘોડિયા સમાજના ઉત્સવો, તહેવારો

– પ્રા. ગણેશભાઈ પટેલ

Scanned by CamScanner

દાહોદ જીલ્લાના આદિવાસી લોકોના આભૂષણો અને લોકગીતમાં તેના ઉલ્લેખો

– પ્રો. દેશળ રાઠોડ

ભારતમાં પ્રાચીન સભ્યતાથી લઈને અભ્યાસ કરીએ તો સ્ત્રી - પુરુષો પોતાની સુંદરતા પ્રત્યે સભાન રહ્યા છે અને સુંદરતામાં અભિવૃદ્ધિ કરવા આભૂષણોનો ઉપયોગ કરતા રહ્યા છે. તેમાં આદિવાસી સ્ત્રી-પુરુષો પણ બાકાત રહ્યા નથી. રોજીંદા જીવન ઉપરાંત તહેવારો, લગ્નપ્રસંગો કે મેળાઓમાં આભૂષણોનું આદિવાસી સ્ત્રી પુરુષમાં વિશેષ મહત્ત્વ રહ્યું છે. આથી આભૂષણોને સંબોધીને અનેક લોકગીતો પણ આ સમાજમાં પ્રચલિત બન્યા છે. સમયના પ્રવાહની સાથે આ આભૂષણોમાં વિશેષ પરિવર્તન જોવા મળ્યું નથી. આદિવાસીઓ આજે પણ પરંપરાગત ઢબના આભૂષણો થોડાઘણા બદલાવ સાથે પહેરતા રહ્યા છે.

ફતેપુરા વિસ્તારમાં આદિવાસી સ્ત્રી-પુરુષોમાં પહેરતા આભૂષણો નીચે મુજબ છે :

હાંકળી :

આ આભૂષણ મોટાભાગે પરણિત સ્ત્રીઓ ગળામાં પહેરે છે. હાંકળી લગ્ન સમયે સાસરા પક્ષ તરફથી વહુને આપવાની પરંપરા છે. હાંકળી ચાંદીની ૪ થી ૮ સેરની હોય છે. અને તેમાં સાંકળ જેવી સાદી ડીઝાઈન જોવા મળે છે. લગ્ન સમયે વરરાજાને પણ હાંકળી પહેરાવવાનો રીવાજ છે.

તાગલી :

તાગલી નક્કર ચાંદીમાંથી બનેલું ગળામાં ચુસ્ત પહેરાતું હાંસળી જેવું ઘરેણું છે.

બાવળિયા અને લોકીત :

બાવળિયા એ સ્ત્રીઓના બાવડા પર પહેરાતું ચાંદીના કડા જેવું આભૂષણ છે. જ્યારે લોકીત એ સોનાનું બાવડા પર પહેરાતું નકશીવાળું આભૂષણ છે. બાવળિયા એ પરંપરાગત ઢબનું આભૂષણ છે. જ્યારે લોકીત પર આધુનિક આભૂષણની અસર જોવા મળે છે.

મઠીયા :

મઠીયા એ સ્ત્રીઓ દ્વારા કાંડામાં પહેરાતું આભૂષણ છે. મઠીયા બન્ને

Scanned by CamScanner